

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ BİTİRME TEZİ

TEZİN ADI: KADIN VE KİMLİK

SÖZCÜK SAYISI: 4001

MAYIS, 2021

CAT 1

Araştırma Sorusu: Murathan Mungan'ın Kadından Kentler adlı yapıtında kimlik figürlere nasıl kazandırılmıştır?

İÇİNDEKİLER

I.	GİRİŞ.....	3
II.	TOPLUMSAL KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ.....	5
III.	MADDİYATLA İLİŞKİLENDİRİLEN KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ.....	9
IV.	AİLE İLE İLİŞKİLENDİRİLEN KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ.....	13
V.	SONUÇ.....	18
VI.	KAYNAKÇA.....	19

I. GİRİŞ

Kimlik kavramı, başka herhangi bir kişide tam olarak bulunmayan, kişinin biricikliğini oluşturan fiziksel ve psikolojik özellikler bütünü¹ olarak sözlükteki yerini almaktadır.

Kimlik, bireylerin kişilik özellikleri, kim oldukları ve dışarıdan nasıl algılandıklarıyla paralel olarak oluşur ve bireysel farklılıkları ortaya koyar. İnsanların mensup oldukları dinden kullandıkları eşyalar, okudukları kitaplara kadar her alandaki seçimler bireysel kimliğin oluşumunda etkilidir ve bireyler sahip oldukları kimliklerle birlikte toplumun içerisine dahil olurlar. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri kişilerin kimlikleri cinsiyetlerine göre kadın ve erkek olmak üzere kategorilere ayrılmış ve stereotipler oluşmuştur. Toplumların refah seviyesi, gelişmişlik düzeyi, algılama biçimi, örf ve adetleri, dini inanışlarına göre kadınlara yüklenen roller ve biçilen görevler değişkenlik göstererek kimliklerinin bir parçası haline gelmektedir. Kimlik olgusunu ele alırken yalnızca kişilerin sahip olduğu bireysel farklılıklar olarak değerlendirmek yanılgıya sebep olacaktır. Bireylerin içine doğduğu coğrafya ve çevresel etkileşim, kimlik olgusunun en önemli iki bileşenidir.

Şiir, deneme, roman gibi birçok alanda eserleri bulunan Murathan Mungan, on altı farklı hikâyeden oluşan Kadından Kentler adlı yapıtında, cinsiyet formları, kadınlık ve erkeklik rolleri üzerinde durmaktadır. Hayatın içerisinde sıkışmış, yalnızlık çeken kadınların karşılaşması ve hayatlarında geldikleri noktayı sorgulayarak aydınlanma süreci yaşamaları üzerine edebi bir kurgu oluşturarak figürlerin iç içe geçmiş hayat hikâyelerini ele almaktadır. Eserin son hikayesi olan Esenler Otogarı adlı bölümde yapıt boyunca üzerinde durulan ve hayatlarına değinilen kadın figürlerin tamamı birbirinden habersiz bir şekilde aynı uzamda bulunmaktadır. Bu bağlamda figürlerde yaşanan aydınlanma sonucunun onların hayatındaki hiçbir şeyi değiştirmeyeceği mesajı verilmektedir. Bu tezde özellikle çevresel ve psikolojik etkiler sonucu

¹ <https://www.psikolojisozlugu.com/identity-kimlik>

farklı kimliklere bürünen figürlerin bulunduğu öyküler ele alınarak kimlik olgusunun farklı yönleriyle ortaya konması amaçlanmaktadır. Mungan, yapıtta genellikle sade bir dil kullanmaktadır fakat yalın anlatımında imge ve motiflere sıkça yer vererek, karakterlerin biçimsel özelliklerini figürasyon ve kurgudan yararlanarak figürlere kimlik yaratmaktadır. Yapıtta kullanılan çok katmanlı anlatım tekniği ile aynı yaşanmışlıkların farklı pencerelerden sunulması okura çoğul bakış açısı sağlanmaktadır. Her hikâye iki katmanlı olarak işlenmektedir. Mungan, verdiği röportajlardan birinde Kadından Kentler adlı eseri için “*Size kadın olarak ‘ekonomik özgürlüğünü kazanman, bireyselleşmen gerekiyor’ deniliyor. Öte yandan hem geleneksel aile yapısı içerisinde varlığını sürdüreceksin, hem birey olmaya başladığında, aslında bu kadınlara ait bir yarılma başlıyor.*”² sözlerini dile getirmektedir.

Ulusal Tez Merkezinin veri tabanı üzerinden gerçekleştirilen araştırma sonucu yazarın ve yapıtın yüksek lisans tezlerine ulaşılmış ve tezlerin analizleri yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda Kadından Kentler adlı yapıttaki kadın figürlerin kimlik oluşumları ve bu oluşumları etkileyen faktörlere odaklanan makale veya tez bulunmamıştır. İncelenen tezlerde; Mungan’ın imge kullanımı, folklorik öğelerden yararlanması boyutuyla değerlendirildiği görülmüştür ama Mungan’ın yapıtlarının cinsel ve toplumsal kimlik, maddiyat ile ilişkilendirilen kimlik bağlamında ele alınmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda, yapıtı bitmiş bir öge olarak kabul ederek; metin içerisindeki öğelerin ilişkisini ölçerek yorum getirmek amaçlanmaktadır ve yapıtsalcılığa dayalı yeni eleştiri yöntemi kullanılmaktadır. Tezde, farklı coğrafyadaki kadın tiplerinin toplumun dayatması sonucu üstlendikleri rollerinin hayatları üzerindeki etkisini yazarın yarattığı kimlik oluşumu üzerinden ortaya konması amaçlanarak akademik sahadaki eksikliği kapatmak hedeflenmektedir. Bu sebeple kimlik kavramının figürlere nasıl

² Akatlı, Füsün. “Kadına taşradan bakmak”, Milliyet Kitap Eki, 2008.

kazandırıldığı cinsiyet formları, toplumsal görevler ve figürlerin maddiyata yüklediği anlam üzerinden ele alınmaktadır.

II. TOPLUMSAL KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ

Başarı kavramı, Mungan'ın romanlarında bir olgu olmaktan çıkarak kimlik bileşenlerinin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Hayatlarındaki mesleki başarıyı yaşamın diğer başarı önceliklerine göre daha üstte tutan kadınlar, kendi ayakları üzerinde durarak bütün benliğiyle toplumun “genel geçer” kabul ettiği kadın algısını yıkmaktadırlar. Yakası Beyaz Kürklü Taba Rengi Kaban adlı hikâyede, kendi hayatına yön verme yetisine sahip modern yaşantının kadınlarını simgeleyen Esmе figürü yazar tarafından davranışlarıyla betimlenerek yapıt içerisine yerleştirilmektedir. Hayata karşı olan hırsları ve ihtirası sonucu kimlik bunalımına girerek geldiği noktayı, elde ettikleriyle yetinmemesi sonucu kaybettiklerinin fazlalığını sorgulamaktadır. Yapıtta üzerinde durulan hırs kavramı, elinde fazla güç bulundurma isteği ve aşırı kontrolcülük, iç monologlar yoluyla işlenmektedir. Bu kavramlar sebep sonuç ilişkisi bağlamında ele alındığında odak figürün kendisine yenik düşmesine sebep olarak onu yalnızlığın içine sürüklemektedir. Yapıtta üçüncü tekil kişi ağzından hâkim bakış açılı anlatım tekniği kullanılarak figürle ilgili derin karakter analizleri yapılmaktadır ve figüre kimlik kazandırılmaktadır. “*Kötümserliğe kapılmamak konusunda en azından ağır sorumluluklar taşıyarak içinde yer aldığı iş dünyasından ötürü hayli deneyimliydi.*” (Mungan, 55) Odak figür, kendi doğrularına ve hayat planlarına göre sürekli olarak yol haritaları çizmekte, ev içindeki önemli kararları tek başına almakta ve bu kararlar eşi Engin tarafından sorgulanmadan kabul edilmektedir. İkili ilişkiler içerisindeki bu sorun hikâyede dış monolog tekniğiyle işlenmektedir. “*-Bursa'dan çok önemli bir iş teklifi aldım Engin- dediğinde, güya soruyormuş gibi yaparken bile, kararını çoktan vermiş biri gibi konuşuyordu Esmе.*” (Mungan, 59) Esmе figürü yönetmeyi ve gücü elinde tutmayı seven bir kadın olduğu için Engin'in ev yaşantısındaki uyumluluğunu çok sevmekte fakat eşinin dış

dünyadaki ilişkilerinde hırslı olmaması, kendiyile ve hayatla yarışmaması, iş yaşantısında her zaman elindekiyle yetinmesi ve yükselme çabası içinde olamaması onu rahatsız etmektedir. Bu durum Esmе figürünün kimliğinin ne denli hırs ve başarı isteğiyle dolu olduğunun kanıtıdır. *“Ev içinde Esmе’sini bu kadar rahatlatan Engin’i, dış dünyayla olan ilişkisinde sevmiyordu. Esmе, evin içinde kocasının kendisinin istediği gibi biri, dış dünyada ise aynen kendisi gibi olmasını istiyordu.”* (Mungan, 59)

Cinsiyet farklılığı, kişilere birbirinden farklı roller yüklemektedir ancak modern yapı içerisindeki erkekler bu rolleri benimsemeyerek kadınlar üzerinde herhangi bir yaptırıma veya dayatmaya gitmezler. Toplumsal yapı içerisindeki açık fikirli erkeklerin düşünce yapısını temsil eden Engin figürü, kendisiyle ve başka insanlarla herhangi bir yarış içerisine girmeyen, hayatta kalburüstü bir noktaya gelmiş, özenli, kendine ve başka insanların hayatına saygılı, küçük detaylarda bile dikkatli ve temkinli bir karakter olarak yazar tarafından betimlenmektedir. Yapıtta Esmе figürüne karşın onun taban tabana zıt karakter özelliklerine sahip bir figürün eşi biçiminde ortaya konması ile Esmе’nin kimliğinin daha net bir biçimde karşılaştırma yoluyla okura aktarılması amaçlanmaktadır. Yazar, Engin figürüne kimlik yaratırken el öyküsel anlatım tekniğinden yararlanarak gözleme dayalı analizlere yer vermektedir. *“Kocasına bir kez daha hayranlık duydu Esmе. Ayrıntılarda gösterdiği dikkate, özene; kendine, başkalarına ve yaşadıklarına saygısına...”* (Mungan, 61) Engin figürü, eşi Esmе’nin de en az onun kadar başarılı bir kariyer sahibi olmasını desteklemekte, hatta bunun için fedakarlıklar yapmaktadır. Eşinin daha yüksek bir mevkide çalışması için hiç zorluk çıkartmadan kendi tayinini Bursa’ya istemesi Engin figürünün karısına karşı olan desteğini kanıtlar niteliktedir.

Zaman içerisinde evlilikler tekdüzeleşerek insanları farklı yollara sürükleyebilmektedir. Esmeye figürünün sürekli olarak iş hayatı ve kariyeriyle meşgul olması, Engin figürünün iki kişinin birlikte sürdürebileceği bir evlilik hayatında tek kişilik bir yaşam sürdürmesine sebep olmaktadır. Yapıtta bu sorunsal Engin figürünün kendisini sorgulama süreci içerisinde işlenmektedir. Giderek yalnızlaştığını hisseden odak figürün Tülin ile tanışması onun aydınlanmasını ve kendini bulmasını simgelemektedir. Tülin figürü hikâyede çok fazla üzerinde durulmamakla birlikte Esmeye figürünün tam tersi olarak okura yansıtılmaktadır. Yazar, birbirinden tamamen zıt iki farklı kadın kimliği yaratarak ve bu kimliklerin aktarımında betimlemelere başvurarak toplumda belli noktalara gelmiş iki farklı kadın tiplemesini karşılaştırma yoluyla gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. *“Onun giydiklerinin bir tekini olsun kendi üzerine geçirmezdi ama o her giydiğini yakıştıyordu işte!”* (Mungan, 51) Hayatı geldiği gibi kucaklayan, kendisiyle çekişme halinde olmayan, *“zarif, modern ve rüküş kıyafetlerin uyumunu başarıyla taşıyan”* (Mungan, 51) Tülin figürü, Esmeye figüründen tamamen farklı bir kişiliğe sahiptir. *“Onun hep bir moda dergisinden fırlamış gibi görünen şıklığı, çoğu kez bulunduğu ortama ters düştüğünü umursamayışı, sanki Bursa’da değil de Paris’te yaşıyormuş gibi aldırılmaz halleri...”* (Mungan, 51) Engin ile Tülin’in birlikte kurdukları hayat Esmeye’nin tek başına kurduğu ve yönettiği, kurallarını belirlediği yuvanın tam aksi; rahat, kuralsız ve hayatın akışına göre şekillenmektedir. Bu şekilde kurulan bir aile hayatında Engin’in ve kızı İrem’in ne kadar mutlu olduğunu görmek Esmeye’nin sahip olduğu kimliği ve değerleri sorgulamasına sebep olmaktadır. Yazar odak figürün iç çatışmaları iç monolog yöntemiyle okura aktarmaktadır. *“Bütün gün evinde oturup kocasının yolunu gözleyen, kendini temizliğe ve dedikoduya vermiş sıradan bir kadın olmak istemezken, sürekli, geç saatte işten çıktığı için eve hep geç gelen ve bunun için sürekli kocası ve çocuğundan özür dilemek zorunda kalan bir kadın olarak bulmuştu kendini. Böyle olsun istememişti hiç, ama böyle olmuştu.”* (Mungan, 62)

Mungan, yapıtta eşya-kadın ilişkisi üzerinde durarak sıkça imgelerden yararlanmaktadır. Kişiler sahip oldukları eşyalara farklı anlamlar yükleyebilmekte ve o eşyaları hayatlarının odak noktası haline getirebilmektedirler. Odak figür Esmeye; eşyalara, düzene, her şeyin her koşulda olması gerektiği yerde olmasına oldukça önem vermektedir. Engin'e ilk nişanlandıkları yıl hediye olarak aldığı beyaz kürklü taba renkli kabanı yıllar sonra tekrar onun üzerinde görmek Esmeye kaybettiği hayatı, tekrardan hatırlatmaktadır. Yapıtta üzerinde durulan beyaz kürklü taba rengi kaban bir imge olarak işlenmektedir. Odak figürün hırsları ve ihtirası sonucu kaybettiklerini, hayatındaki yalnızlığı simgelemektedir. Yıllar sonra Engin'in üzerinde o montu görmesinin Esmeye yaşattığı acı ve kimlik bunalımı, hayatında yaptığı tercihlerin ve önceliklerinin onu getirdiği noktadaki yalnızlık duygusudur. Eşyalara ve düzene bu denli yüklediği anlam hikâyenin başlarında Engin'le çatışmasına sebep olurken, hikâyenin sonlarında ise kendisi ile iç çatışmaya girmesine sebep olmaktadır. Gittiği her şehirden ve ülkeden eşyalar getirip bu eşyaları kendi kafasında oluşturduğu düzene göre yerleştirmektedir. Bu düzenin en ufak bir parçasının bile bozulmasına ise tahammülü yoktur. Evde her zaman tek başına vakit geçirmeyi tercih etmesi odak figürün dekora yüklediği duygusal anlamları kanıtlamaktadır. *“Her şeyin yerli yerinde durduğu, her şeyin yerini bildiği derli toplu bir görüntünün ona verdiği huzurun yerini hiçbir şey tutmuyordu. İkinci bir kişinin varlığı, bu düzenin altüst olması demektir. Evli olduğu yıllarda ortalığı dağıtıyor gerekçesiyle çıktığı Engin, ‘Sen bir evde değil, bir dekorda yaşamak istiyorsun.’ Diyordu Esmeye’ye. ‘Sürekli dekor bozuluyor diye ayakta yaşayamazsın!’ (Mungan, 57)* Esmeye figürü bu sağlam temelleri olan hayatı kazanmak uğruna yalnız kaldığını ve ailesinin yıkıldığını hikâyenin ilerleyen kısımlarında eski kocası Engin ve Engin'in yeni eşi Tülin'in birlikte kurduğu içerisinde hırs ve kontrol barındırmayan aileyi görünce kendi içerisinde çatışmaya başlaması sonucu fark etmektedir. Figürün iç çatışması cevabı verilmeyen kısa soru cümleleriyle işlenmektedir. *“Peki ne yapacağım ben? dedi, Ne yapacağım?” (Mungan, 63)* Retorik soru kullanımıyla amaçlanan

figürün iç karmaşasını ortaya koymaktır. Yapıtın sonunda Esmen'in *duvara fırlattığı bardağın tuzla buz oluşu* (Mungan, 63) figürün hayatında hiçbir şeyin olmasını istediği gibi olmayacağını, yalnız yaşantısına kaldığı yerden devam edeceğini kanıtlar niteliktedir. Hikâye süresince şahıs kadrosunun seçiminde modern yaşantının figürleri hâkim olmaktadır. Bu yazınsal seçimle amaçlanan kadın olgusunu kentli bakış açısı üzerinden ortaya koymaktır.

III. MADDİYATLA İLİŞKİLENDİRİLEN KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ

Mungan, yapıtında işlediği yalnızlık duygusunu kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanma bağlamından yola çıkarak ele almaktadır. Modern toplumlarda kendi ayakları üzerinde durarak hayatını kazanan kadınlar zaman içerisinde ikinci bir kişiye bağılı olmamaya alışırlar ve bu alışılmışlık beraberinde yalnızlık duygusunu getirir. Adana Sıcağında Erguvanlar adlı hikâyenin odak figürü olan Emine karakteri, toplumsal yapı içerisinde kendi kendine yeten, bir erkeğe muhtaç olmayan kadınları simgelemektedir. Emine figürünün kimliği çözümlenirken ben öyküsel anlatım tarzı kullanılarak birincil ağızdan kişinin portresinin ayrıntılı olarak çizilmesi amaçlanmaktadır ve anlatımda öznellik benimsenmektedir. Emine gözler önünde olmaktan hoşlanmayan, hayatının her alanında sadeliği tercih eden, az ve yerinde konuşan bir figürdür. Odak figürün karakterinin çözümlenmesi noktasında sıkça ayrıntılı betimlemelere ve sıfatların kullanımına başvurularak figürün kişiliğinin daha net anlaşılması, somutlaştırılması sağlanmaktadır. *“Her zaman sorun olan çeşitli vitamin hapları, ani baş ağrısı ya da mide sancısı gibi beklenmeyen durumlar için her zaman yanında bulundurması gerektiğini düşündüğü çeşitli ilaçlar için fosfor rengi opak plastikten şık bir hap kutusu edinmişti.”* (Mungan, 17) Mesleğinde ilerleyen, yüksek başarılarla imza atarak kariyer yapan kadınlar geleneksel toplumların bakış açısındaki kadın algısına ters düşmektedir; yalnızca

hayatlarındaki erkekler tarafından değil, hayatı aynı görmedikleri insanlar tarafından da terk edilebilmektedirler. Yapıtta bu sorunsal geriye dönüş tekniği ile odak figürün geçmiş hayatındaki ilişkilerini hatırlaması ve bugün içinde bulunduğu yaşantıyla karşılaştırması sonucu vardığı yargıyla ortaya konulmaktadır. *“Bir erkeğe muhtaç olmamak adına ekonomik özgürlüğünü kazanmak, kariyer yapmak, mesleğinde ilerlemek isteyen kadınları yalnızca erkekler değil, geride kalan arkadaşları da terk ediyor, kazanmak için mücadele ettikleri hayatlarından geri çekilerek onları tek başlarına bırakıyorlardı.”* (Mungan, 19) Yapıtta yoğun bir şekilde işlenen yalnız bırakılma ve bir bakımdan terk edilme duygusu Emine figürünü için korku durumu yaratmamakta, aksine onu kariyerinde yükseltmekte ve aynı zamanda yalnız yaşamaya alıştırmaktadır. Ona göre tek başına vakit geçirdiği her yer *“kendi eviyle eşdeğerdir”* (Mungan, 21) ve bu metafor yoluyla figürün yalnızlık duygusunu ne denli benimsediği okurun gözleri önüne serilmektedir. Yıllar geçtikçe Emine’nin adeta içselleştirdiği yalnızlık duygusu onun *“içinin katılmasına”* (Mungan, 35) sebep olmaktadır. Yazar *“içi katılmak”* deyimini kullanarak yalnızlık duygusunu mecaz bir yolla gözler önüne sermektedir. Odak figür, kendi kendine yetebildiği, ekonomik bağımsızlığını elde ederek hayatını tek başına sürdürebildiği için bir erkeğe göre daha çok yardıma muhtaç olarak görünmek onu hiçbir zaman memnun etmemektedir. Figürün sahip olduğu değerler ve hayatı ele alış biçimi yapıtta işlenirken soru cümlelerine başvurularak kendi iç sesine yer verilmektedir ve yazar bu yazınsal seçimlerle figüre kimlik kazandırmaktadır. *“Sözünü kesti hemen: ‘Ne ihtiyacım olacak? Şirket adına gidiyorum zaten.’ Bu söz öteden beri sinirini bozardı. ‘Bir şeye ihtiyacın olursa...’ İş gezisine çıkan erkeklere böyle diyorlar mıydı acaba? Bir şeye ihtiyacın olursa... Erkek adam, ne ihtiyacı olacak!”* (Mungan, 20)

Kendi kendine yetinmeyi başaramamış kadınlar hayatta bir yerlerinin var olduğunu hissetmek ve hissettirmek için ön planda olmayı, kendilerini sahip olduğu bilgisel birikimle

değil elde ettiği eşya ve türevleriyle göstermeyi tercih etmektedirler. Hikâyedeki diğer bir kadın figür olan Gülsüm, evlendikten sonra kocasının kendisine sağladığı konfor ve lüks yaşantıyla birlikte hayata tutunabilmekte; kendini mobilyalarıyla, abartılı kıyafetleri ve makyajlarıyla var edebilmektedir ve bu kişiliğiyle toplum içerisinde ikinci bir kişi üzerinden kendisini ortaya koyabilen kadınları simgelemektedir. Yapıtta Gülsüm figürünün kişiliği eşyalarla figür arasında derin bir bağlantı kurularak ve el öyküsel anlatım biçimiyle işlenmektedir. Bu yazınsal seçimlerle figürün eşyalara ve görüntüye yüklediği yoğun anlamların ortaya çıkarılması dışarıdaki bir bakış açısı üzerinden nesnel olarak tanıtılmasıyla sağlanmaktadır. Eğitilmiş olmasına karşın hayatı ele alış biçimi ve öncelik verdiği değerler Emine figüründen farklı olan Gülsüm figürü, bir iş sahibi olmayıp geçimini eşi üzerinden sağlamaktadır. Gülsüm karakteri için öncelik kocasına, çocuklarına ve mobilyalarına aittir. Figürün toplumdaki orta düzeydeki kadınların bir başkası aracılığıyla yükselmesi ve var olma çabası iç monologlar yoluyla işlenmekte ve okura ifade edilmektedir. *“Onun konuk ağırlama telaşında, birlikte hoşça vakit geçirmekten çok, burada, Adana’da, yeni hayatında sahip olduklarını bir an önce gösterme arzusu seziliyordu.”* (Mungan, 25) Yapıtta odak figürlerin yıllar sonra karşılaşmasıyla geleneksel ve modern toplumlardaki kadınların geldikleri noktada sahip oldukları bakış açılarının karşılaştırma yöntemiyle ortaya konması amaçlanmaktadır. Gülsüm figürü Emine’ye karşı kendisinin, iyi bir yaşantı sürdürdüğünü kanıtlama çabası içerisinde. *“Ama inan İstanbul’daki bütün mobilyalar burada da var. Bir İtalyan koltuk takımı aldık, aynından anneme İstanbul’da bakındık da inan bulamadık. Bir mutfak yaptırдық, ayıptır söylemesi Alman. En ufak vidası bile Almanya’dan geldi. Bütün o Vakkolar, Beymenlerin hepsinin şubesi var burada, ne ararsan bulunuyor.”* (Mungan, 28) Bu kurgunun sağlanması noktasında olay örgüsü doğrultusunda figürlerin kendi gerçeklikleri ve yıllar içerisindeki değişimleriyle yüzleşmeleri ortaya konmaktadır. Emine figürü bir erkek üzerinden elde edilen konfora alışık değilken Gülsüm figürünün hayatı eşinin ona sağladığı yaşamın üzerine kurulu durumdadır. Emine, elde

edilen “kalburüstü” (Mungan, 26) yaşantının kadınlar tarafından da bir erkeğe ihtiyaç duymaksızın kendi iradeleriyle sahip olunabilmesi gerektiğine inanmaktadır. “Oysa Emine, paraya ve konfora bir erkek üzerinden ulaşmış orta sınıftan gelen kadınları, onların yineleyip durdukları birbirinin eşi olan davranış kalıplarını nicedir yakından biliyordu.” (Mungan, 25)

Toplum içerisinde kadınlar, kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanamadıkları ve yaşantılarını devam ettirebilmek için başkalarına ihtiyaç duydukları zaman hayatları boyunca psikolojik açıdan kaygı taşımaktadırlar. Sahip oldukları hayatı kaybetmemek için kendilerine ait olmayan bir kimliğe bürünebilmektedirler çünkü kendi benlikleri gibi davrandıkları zaman sahip oldukları hayatı kaybedebilmektedirler. Yapıtta bu sorunsal Gülsüm’ün kocasına karşı olan bakış açısının işlenmesiyle ortaya konmaktadır. Gülsüm figürü sanki bir eşyaymış gibi kocasını evde tutmaya çabalamaktadır. “Ben de kocamı evde tutmak için, akşamları rakı sofrasını kendi ellerimle kurmaya, en sevdiği mezeleri hazırlamaya, dansöz kıyafetleri diktirip tüller pullar içinde karşısına geçip göbek atmaya başladım.” (Mungan, 32)

Kadınların sahip olduğu kimliklerin inşası; toplumun onlara yüklediği roller, aldıkları eğitim, bağlı oldukları toplumun ve ailenin yapısı, sosyal etkileşim gibi etkenlerle mümkün kılınmaktadır ve bu etkenler insanları her ne kadar birbirinden zıt yerlere getirirse de kişiler geçmişteki yaşantısını tamamen unutamazlar ve bu durum dönüştükleri kişiyi sorgulamalarına sebep olabilmektedir. Yapıtta geçmişteki yaşantı ve dönüşülen kişi ikilemi kimlik sorunu bağlamında ele alınmaktadır. Yapıtta kimliksel bir dönüşüm söz konusudur. Sorunsal işlenirken yazınsal sözcük seçimi ve imge kullanımından yararlanılmaktadır. Yapıtta üzerinde durulan erguvan çiçeği pembe ve baharda açan bir bitki türü olması yönüyle odak figürlerin birbirlerine bağlı oldukları çocukluk ve mutlu geçmişi simgelemektedir. Gülsüm figürünün eskiden ezbere bildiği çiçeklerin açma sırasını unuttuğunu fark etmesiyle göz yaşlarına boğulması, onun şu an

Emine'den ve geçmişten farklı bir yaşantı sürse de geçmişteki hayatına duyduğu özlemi gözler önüne sermektedir. *“Emin olmak istercesine bir kez daha yüksek sesle tane tane saydı, o an onun için dünyadaki en önemli şeyin bunların mevsimlerini sırasıyla hatırlamak olduğu belliydi.”* (Mungan, 35) Aradan geçen ve figürlerin dönüşümüne tanıklık eden yıllar, Emine figürünü her zamankinden daha soğuk ve mesafeli bir insana dönüştürmektedir. Bu dönüşüm yapıtta sıralı ve betimleyici cümlelerin kullanımıyla işlenmektedir. *“Emine ayağa kalkıp yanına geçti Gülsüm'ün, omuzlarını tuttu, saçlarını okşamaya çalıştı, insan yatıştırmayı hiçbir zaman bilememişti, geçen yıllarda içi bu kadar katılmamış olsaydı, batan günle birlikte, şu Adana sıcaklığında gözünü diktiği kızla kesmiş şu bozkırın ufkunda birdenbire bir mucize gibi açiveren erguvanları görebilir, o da Gülsüm gibi derinden kaynayabilirdi.”* (Mungan, 35) Gülsüm'ün *“İstanbul'u hiç aramaması”* (Mungan, 26) fakat eski İstanbul ağzıyla konuşup eski dönem kadınları gibi giyinip makyaj yapması aslında belleğinin derinliklerinde çocukluğuna ve eskiden olduğu kadına duyduğu özlemi kanıtlar niteliktedir. *“Her halinde bir eskilik vardı. Sanki yıllar geçtikçe, şimdiki zamanın kadınlarına değil de kendi çocuk olduğu zamanların kadınlarına benzemişti.”* (Mungan, 24) Emine ve Gülsüm'ün karşılaştıkları zaman geçmişte sahip oldukları hayata duydukları özlem sonucu şu an olan benliklerini sorgulamalarına karşın hayatlarına kaldıkları yerden devam edecek olmalarını, *Emine'nin ne zaman erguvan görse Gülsüm'ü hatırlayacak olması* (Mungan,36) kanıtlamaktadır. Gülsüm'ün, ona ait olmayan, mutluymuş gibi davrandığı hayata tutunma çabası devam edecek; Emine ise evliliğine tercih ettiği kariyerin içindeki yapayalnız hayatına devam edecektir.

IV. AİLE İLE İLİŞKİLENDİRİLEN KİMLİK VE KADIN İLİŞKİSİ

Geleneksel toplum ve aile yapılarının içinden sıyrılarak kendini eğitime adayan aydın görüşlü insanlar; evlilik yapma ve bir aile kurma gibi toplumun onlara yüklemeye çalıştığı

kimlikleri benimsemezler. Toplumlardaki cinsiyet ayrımına göre gelenekselleştirilmiş algıları kabul etmeyen ve evlilik gibi kurumları hayatında ikinci plana koymayı tercih eden kadın yapısını temsil eden Yıldız figürü, geleneksel bir ailenin tek okuyan ve çalışan kadın ferdidir. Hikâyede üzerinde durulan erkeklerin kadınlara kıyasla çalışma hayatında daha çok ön planda olması ve desteklenmesi sorunsalı odak figürün iç monologları yoluyla işlenmektedir. Kendini eğitime ve çalışma hayatına adayarak örnek alınan ve saygı duyulan bir kadın olması figürün ailesinde okumanın ve çalışmanın yalnızca erkeğe özgü olduğunu düşünenlere karşı çıktığını ve figürün özgür ruhunu kanıtlar niteliktedir. *“Ailenin tek okuyan kadınıydım. Okumakla da kalmamış üniversitede öğretim üyesi olmuştum. Teyzemle benimle övündüğünü biliyordum.”* (Mungan, 129) Yapıtta hak, hukuk, adalet gibi kavramlara sıkça yer verilmesi yoluyla odak figürün karakter yapısının içerisindeki değerlerin gerçekçiliğini gözler önüne sermektedir. Yıldız figürünün hukukçu olmak için çok çalışmış ve uğraşlar vermiş olmasından ötürü geç yaşta evlilik yapmış ve hemen ardından çocuk sahibi olmuş olması; odak figürün geleneksel toplumların önceliğinde olan değerleri ikinci plana koyduğunu kanıtlar niteliktedir. Odak figür Yıldız, gençliğinden beri heves ve tutku sahibi, özel zevkleri, büyük mutlulukları olan bir kadın olmamıştır. Yaptığı geç fakat huzurlu olan evlilik figürün karakter yapısını simgelemektedir. Yapıtta işlenen bu durum figürün birincil ağızdan kendi evliliğini hayattan beklentileri azalan iki insanın birbirine yaslanmasına benzetmesi yoluyla istiare yapılarak okura aktarılmaktadır. *“Mutlu bir evlilik denebilir miydi bizimkine bilmiyorum, özel mutluluklarım olmadı, bunu söyleyebilirim; bizimki uygun, pek uygun bir evlilikti. Hayattan beklentileri azalmış iki insanın birbirine yaslanmasına benziyordu daha çok.”* (Mungan,134) Yıldız karakteri; dik başlılığı, soğukkanlılığı ve cesareti sayesinde sahip olduğu hayatı elde etmiştir fakat bu yaşantıya gelene kadar kişilerin sadece çocukluk ve gençlik yıllarında yaşayabilecekleri neşelerden, uçarılıklardan mahrum kalmıştır. Odak figürün geçmişinde yaşayamadıklarına olan burukluğu, diline takılan Karadeniz türküsü sonucu hissettikleri duygularla ortaya çıkmaktadır ve geriye

dönüş tekniği ile okurun gözleri önüne serilmektedir. Bahsi geçen Karadeniz türküsü yazar tarafından figürdeki bazı duyguları uyandırmak amacıyla işlenmektedir ve bu sebeple duyguyu önceleyen estetik anlayışından yararlanılmaktadır. Figürün uzun süre gözlerini ayıramadığı ve derin derin dalarak izlediği Sinop Kalesi ise odak figürün çocukluk yıllarını simgelemektedir. *“Besbelli yetmişli yıllar içimizi sızlatmıştı.” (Mungan,134)*

Hayatla ve kendisiyle bir yarış içerisinde girmeyerek hırs kavramından uzak olan insanlar basit mutluluklarla yetinirken aynı zamanda toplumun dayattığı bir takım değer ve yargıları daha kolay özümserler. Bir diğer odak figür olan Seher, hayatta daha geri planda kalmış, gelenekselleştirilmiş kuralları daha çabuk benimseyerek hayatına yön veren kadın yapısını simgelemektedir. Seher zar zor liseyi bitirmiş, evcimen, hayattan yüksek beklentileri olmayan, küçüklükten beri evlilik hayalleri kuran bir kadındır. *“Güç bela liseyi bitirmiş, şimdi evinde kısmetini bekliyordu. Benzerleri gibi tek hayali, evlenip çoluk çocuğa karışmak, kendi yuvasını kurmaktı.” (Mungan, 12)* Yapıtta Seher figürünün kişiliği gözlemci bakış açısı yoluyla Yıldız figürü tarafından anlatılmaktadır, figüre kendini birincil ağızdan anlatma imkânı verilmemesiyle birlikte geleneksel toplumlardaki kadınların kendi hayatlarında bile ne denli pasif bir konumda olduğu okura aktarılarak figüre kimlik kazandırılmaktadır. Hikâyede Seher figürünün *“hayatta en çok önemseddiği şey çeyizidir” (Mungan,130)* ve çeyizini küçüklüğünden beri büyük bir heyecanla doldurmaktadır. Yapıtta üzerinde durulan kadın-eşya ilişkisi çeyiz üzerinden evlilik hayalinin somutlaştırılması yoluyla işlenmektedir, figürün çeyizine konan her yeni parça, onun hayaline bir adım daha yaklaşması anlamına gelmektedir. Odak figürün çeyizi onun hayattaki önceliklerini, değerlerini, hayallerini simgelemektedir ve Seher çeyizindeki porselen takımlara, biblolara ayrı ayrı anlamlar yüklemektedir. Bir bakımdan hikâyede Seher’in çeyizi onun hayatıyla eşdeğermiş gibi okura aktarılmaktadır.

Toplumların içerisinde bulunan her ailenin ve ailedeki her ferden birbirinden farklı gelenekleri ve kendi çocukları için çizdikleri farklı hayat yolları vardır. Seher figürünün ailesi toplumdaki gelenekselleşmiş yapıyı taşıırken yozlaşmaya doğru giden bakış açısını temsil etmektedir. Seher'in ailesi için öncelik kızlarının iyi bir eğitim alıp kendi ekonomik bağımsızlığını kazanması değil; maddi durumu orta derecenin üzerinde, kızlarına iyi bir hayat yaşatabilecek bir erkekle evlilik yapmasıdır. Yapıtta bu sorunsal karşılıklı kurulan diyaloglar yoluyla gözler önüne serilmektedir. *“Oğlan evi barkı kurmuş. İşi de tamam. Kız desen yirmi ikisinin içinde. Zamanıdır.” (Mungan, 131)*

Hayatta birbirinden çok farklı yerlere gelen ve farklı yaşantılar içerisinde olan kadınları hayat tekrardan bir araya getirdiğinde, karakter yapıları ve değer yargıları sonucu yaşantılarında geldikleri nokta doğrultusunda artık paylaşacak ve birbirlerine katacak bir şeylerinin olmadığı ve birbirlerinden ne denli zıt noktalarda oldukları gerçeğiyle karşı karşıya kalırlar. Seher figürü yıllar boyu Yıldız figürünün yaşlı ve huysuz teyzesine yardımcı olmakta, onun bakımını üstlenmektedir. Yapıtta Yıldız'ın teyzesi onun Seher'e karşı olan vicdanını simgelemektedir. Yıldız'ın Seher'e vefa borcu vardır çünkü onun yapmadığı evlatlığı Seher yapmıştır ve bu durum Yıldız'ın vicdan yükünü hafifletmiştir. Yıllar sonra Yıldız ve eşi Engin Sinop'a tatile gittiklerinde Seher'in evinde kalırlar. Seher figürü, üretecek yeni bir fikri, çalışacak ve vakit harcayacak bir işi olmadığı için kendini çeyizindeki eşyalar ve evinin dekoruna adamaktadır. *“Ama evden çok bir dekora benziyordu. Seher'in yıllardır ucun ucun biriktirdiği çeyizi, bir sergi, bir yaygı halinde evin her yerine özenle serilmişti. Çeyizine katkı olsun diye aldığımız eşyaları nasıl kullandığını bize gururla gösterdi. (Mungan, 132)* İki odak figürün hayalleri ve yaşantılarının ne kadar farklı olduğu sıklıkla kullanılan ikilemeler ve öyküleyici anlatım biçimiyle bu noktada okurun gözleri önüne serilmektedir. Yıldız sert, cesur, kararlı karakter yapısıyla kendi hayatını kazanırken; Seher naif, mutlu karakter yapısıyla kendini çeyizindeki

eşyalarla, evindeki dekorlarla var edebilmektedir. Karakterler arasındaki bu farklılık bilinç akışı tekniğiyle okura aktarılmaktadır. *“Her odayı, her köşeyi uzun uzun anlatıp gösterdi. Sanki evini değil, gerçekleşen hayallerini gezdiriyordu.”* (Mungan, 132)

Günlük hayatta kullanılan veya kullanılmak için özenle saklanılan eşyalar bazen sembolik anlamlar taşımaktadır ve kişiler bu eşyalara duygusal anlamlar yükleyerek hayatlarının önemli bir noktasına koyabilmektedirler. Seher figürü sahip olduğu eşyalara manevi anlamlar yüklemektedir ve bu anlamlar onun hayatının eksenini ve anlamını oluşturmaktadır; yaşantısını insanlara anlatmanın yolu ise evindeki dekorları onlara göstermekten geçmektedir. Kapalı havanın hâkim olduğu bir akşam üstünde iki odak figür balkonda geçmişini yad etmeye çalışırken, Yıldız figürünün içeri girmeye yeltenmesiyle birlikte Seher’in çeyizini oluşturan camdan bir kuşu düşürerek parçalamaktadır, Seher’in evinde evlendiğinden beri ilk defa bir şey kırılmaktadır. Hikâyede üzerinde durulan kimlik oluşumunda eşyaların yeri cam kuşu üzerinden gözler önüne serilmektedir. Camdan biblo Seher’in hayat düzenini simgelemektedir, biblonun kırılmasıyla birlikte odak figürün hayatını üzerine kurduğu dekorlarıyla birlikte düzeni de paramparça olmaktadır. *“Yüzünde öyle canı yanmış bir ifade vardı ki o an bu cam biblonun onun için çok önemli, çok değerli olduğunu sandım. Sanki içimde tutup da söylemediğim bütün sözleri söylemiş, bu cam bibloyla birlikte onu da kırmıştım.”* (Mungan, 135) Odak figür Seher, kurduğu düzenin küçük bir dekorunun bile kırılmasına tahammül edememektedir çünkü bu dekorun her bir parçası onun gerçekleşen hayallerini, hayatında kendisini var edebilme şeklini simgelemektedir. Seher figürünün kırılan biblonun ardından etrafı düzenledikten sonra *keyfinin kaçması, Yıldız ve eşinden sıkılmaya başlaması* (Mungan, 136); Yıldız figürünün ise iç sıkıntısına rağmen Yıldız’ın evinde konaklamaya devam edecek olması odak figürlerin sahip oldukları kimliklerin kalıcı olduğunu ve iki figüründe hayatlarına devam edeceğini kanıtlamaktadır.

V. SONUÇ

Tezin ortaya çıkış noktası, kadınların toplum hayatındaki rolleri ve kimliklerinin edebi bir kurguda nasıl ele alındığını incelemektir. Bu amaçla, birbirinden farklı kadın figürlerin yaşamları üç farklı ana bağlam üzerinden ele alınmaktadır. Kimlik yapısının sadece cinsiyetten ve isimden ibaret olduğu düşüncesinde olmak bir yanılgıdır. Bu sebeple kadın figürlerin kimlikleri cinsiyet formları, toplumsal görevler, maddiyat-kimlik ilişkisi üzerinden incelenmektedir. Murathan Mungan, toplumsal hayatın akışında ve kültürel değerlerin korunumunda cinsiyetlere yüklenen roller sonucu oluşan tiplerini, bireysel kimlikleri yazınsal seçimlerle; coğrafya, kültür, modern yaşantı ve geleneksellik bağlamında yapıtında işlemektedir. Bu tezde; toplumsal görevler içerisinde sıkışan bireylerin kimlik bunalıma girdiği ve hayatını sorguladığı, maddiyatla birlikte var olan kadınların hayata tutunabilmesinin zaman için ikinci bir kişiye dayandığı, aile yapısının kişilik oluşumunda önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda değişim süreci içerisindeki kadınların bazı ortak konulardaki farklılaşmaları ele alınarak kimlik bağlamında karşılaştırma yöntemiyle ortaya konmaktadır. Kadınlar, anaerkil veya ataerkil toplum yapısı fark etmeksizin toplumun en küçük birimi olan çekirdek ailenin yapı taşı olmakla beraber aile kurumunun devamını sağlamaktadır. İnsanlara mahsus bazı karakteristik özellikler bulunsa da kültür ve coğrafya, bireylerin cinsiyet kalıplarını ve tutumlarını belirleyen esas faktördür. Ancak kültür kavramının kadınlara yönelik belirlediği rollerin zaman içerisinde değişebildiği ortaya konmaktadır. Yazar bu konuyu, aynı coğrafyada büyüyen fakat zaman içerisinde birbirinden farklı coğrafyalarda hayatlarını sürdüren kadınları, günlük hayatın akışı içerisinde karşılaştırarak ve kendi kimliklerini sorgulamaları sonucu aydınlanma süreçlerini ortaya koyarak okura aktarmayı amaçlar görünmektedir.

VI. KAYNAKÇA

Akatlı, Füsün. “Kadına taşradan bakmak”, Milliyet Kitap Eki, 2008.

Alsibah Tuskan, Aydeniz. “Kadına Biçilen Roller ve Çözümleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2012/99, s.445-449.

Biricik, İbrahim . “Edebiyat Kuramının Tezi Nedir?”. Edebi Eleştiri Dergisi, 2017, s. 59-67.

Dalbay, Rasim. “Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018, s.161-176 .

Mungan, Murathan. “Kadından Kentler”, Metis Yayınları, 2008.

<https://www.psikolojisozlugu.com/identity-kimlik>